

SVĚTĚLKO ROZUMU VE TMĚ OKTROJOVANÉ DIALEKTIKY: O ÚLOZE PROF. TONDLA V PROSTŘEDÍ OFICIÁLNÍHO MARXISMU

Pavel Materna

Životní jubileum prof. Tondla je jistě příležitostí k zamýšlení nad jeho dílem a nepochybuji o tom, že naši i zahraniční odborníci tuto příležitost bohatě využijí. Ve svém krátkém příspěvku nehodlám podat systematický hodnotící přehled tohoto díla; rád bych jako pamětník pouze připomněl jeden moment, jehož význam jsem si uvědomil později a který by mohl sehrát úlohu při historickém i obecném hodnocení společenské role filosofie.

Jde mi o léta přechodu od padesátých do šedesátých, tj. o léta, v jejichž počátku student filosofie nemohl z filosofie znát nic než „klasiky marxismu-leninismu“ a pouze v souvislosti s nimi prvky německé filosofie 19. století,¹ a na jejichž konci se mohl dovědět i něco o nemarxistických filosofích (ovšem i v oněch šedesátých letech jen za předpokladu, že jediná „správná filosofie“ je ta marx-leninská). To, že k tomuto přechodu docházelo, bylo zásluhou několika jedinců; rád bych zdůraznil, že v něm již od druhé poloviny padesátých let sehrál podstatnou roli právě prof. Tondl, jehož působení na Filosofické fakultě UK neslo znaky neslučitelné s rolí marxistického filosofa. Strana ovšem bděla a moudře rozhodla, že jde o infikování mládeže názory, které odporují samé podstatě marxistické dialektiky, přinejmenším v oborech souvisejících se společenskými vědami, a že podobné názory budou méně škodlivé v „technických oborech“. Rozhodla se tedy tolerovat prof. Tondla na Ústavu teorie informace a automatizace ČSAV.

Strana správně vycítila nebezpečí, jaké hrozilo jejímu monopolnímu postavení „vedoucí role“, pokud by mládež přestala opakovat naučené mantry dialektického materialismu a začala sama uvažovat.²

Prof. Tondl *přispěl* k tomu, aby především studenti nastoupili cestu samostatného myšlení, dvěma způsoby. Jednak vlastní publikační činností (*Filosofický časopis*), zejména pak v *šedesátých letech, jednak popularizací*

¹ Samozřejmě se vyučovaly i jednostranně a simplifikovaně podávané základy antické filosofie.

² Není náhodou, že metodu, jak se učit marxismus-leninismu, pojmenovali studenti „metodou LILI MARLEN“, tj. *listování literaturou marxismu-leninismu*.

současné západní filozofie, obzvláště analytické filozofie ovlivněné zejména Vídeňským kruhem a jmény jako Carnap, Bar-Hillel, v Polsku pak T. Kotarbiński. Některé překlady těchto prací (také ve spolupráci s K. Berkou) se staly velmi užívanou četbou, i když tato literatura nebyla oficiálně doporučována. To, že prof. Tondl dokázal jít proti (oficiálnímu) proudu, znamenalo nepříjemnosti ze strany moci (že jich prof. Tondl nebyl ušetřen, a to víckrát, naposled pak v období normalizace, se můžeme dočíst v jeho biografii), ale také to, že jméno prof. Tondla začalo být známé ve svobodném zahraničí, ale také v sovětském bloku, neboť byly v šedesátých letech jeho práce překládány do ruštiny a vycházely (v pozdějším období, kdy doma nesmějí být publikovány) v Sovětském svazu.

Není pochyb o tom, že ostrý protiklad mezi šedou rigiditou „zákonů vědecké dialektiky“ a svěžím uvažováním v díle prof. Tondla *měl pozitivní dopad především* v tom, že ona úděsná izolace naší tehdejší filosofie od filosofického dění na západ od nás, se začala drodit: podíl prof. Tondla na této destrukci je nesporný.

Výsledkem „podvratné“ činnosti skupiny našich filosofů, logiků (těch, kteří odmítli dát logiku do služeb „dialektické logiky“) a některých dalších pracovníků v kognitivních oborech byl následující vývoj obrazu marxistické dialektiky v *Československé republice*:

- *Raná padesátá léta*: nadšené přijetí komunistickými intelektuály (jde o „algebru revoluce“).
- *Pozdní padesátá léta, počátek let šedesátých*: všeobecná deziluze, postupné pochopení ideologického poslání, snaha o porovnání, ne-li konfrontaci s názory a teoriemi nesvázanými s dialektikou.
- *Rok 1968 a blízké okolí*: odmítání marxistické dialektiky nebo snaha o její přeinterpretaci v boji s totalitou.
- *Období normalizace*: marxistická dialektika je opět studována (povinně), konec iluzí, prakticky nikdo ji nebere vážně.

Tento pokus o postižení vývoje obrazu marxistické dialektiky v uvedeném období u nás je vyloženě subjektivní. Doložit podobnou klasifikaci nebo ji modifikovat / vyvrátit by mohlo být předmětem seriózní analýzy. V této mé poznámce mi však šlo pouze o to upozornit na úlohu prof. Tondla v období, kdy nesporně pomohl pozitivnímu vývoji našeho filosofického myšlení a kdy proto nebyl *persona grata*.

S přáním všeho dobrého do dalších let

Pavel Materna